

5. Семенов О. Лекція у вищій школі / О. Семенов // Вересень. –2011, Т. 2. – С. 95–101.
6. Щербан Т. Д. Психологія навчального спілкування : [монографія]. – К. : Міленіум, 2004. – 345 с.
7. Щетинина А. М. Самореалізація личности студента в процесі вивчення іноземного мови / А. М. Щетинина // Вестник Поморського університету. Серія «Фізіологічні та психолого-педагогічні науки». 5/2006. – Архангельск: Вид-во ГОУ ВПО «Поморський державний університет ім. М. В. Ломоносова», 2006.– С. 150–151.

РЕЗЮМЕ

О. П. Кравченко. Самореалізація професійно-етических якостей студентів медических коледжів в умовах навчально-виховного процесу.

В статті акцентується увага на особливостях самореалізації набутих професійно-етических якостей студентів медических коледжів в навчальній, виховній діяльності. Доказується важливість формування студентів як професійних мовних особистостей в навчальному процесі та в час виховних заходів професійного характеру для виявлення складових самореалізації.

Ключові слова: медическа сестра, студент медического коледжу, самореалізація, професійно-етическі якості, мовна особистість, педагог-наставник.

SUMMARY

O. Kravchenko. A self-realization of professional ethical features of medical college's students.

The article is focused on the features of teacher professional fulfillment in scientific research. The aspects of culture work with scientific text are presented. It is proved the importance of text, genre, stylistic, terminological, lexicographical, bibliographical competencies of researcher. Also it is mentioned the importance of author's scientific product individual style in building the culture of professional development.

Key words: professional self-realization, professional self-development, scientific text, the teacher-researcher, text, genre, stylistic terminological, lexicographical, bibliographical competence.

УДК 37.01+811.161.2

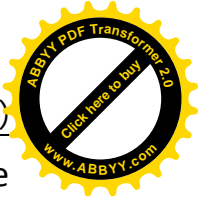
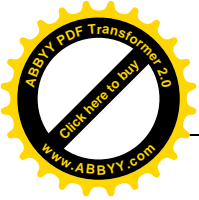
Л. В. Кушнірова

Сумський державний педагогічний
університет імені А. С. Макаренка

КОМПЕТЕНТІСНИЙ ПІДХІД ДО МОВНОГО КУРСУ

У статті розглянуто компетентісний підхід до шкільного мовного курсу, до навчання, показано його витоки в методичних працях В. І. Масальського, розкрито важливість даного підходу, за якого забезпечується результат навчання, а не нарощування обсягу змісту, відбувається розвиток здібностей і вмінь учнів. Автор торкається питання термінології, підкреслює актуальність проблеми компетентісного навчання української мови.

Ключові слова: компетентісний підхід до шкільного мовного курсу, до навчання української мови, компетенція, компетентність, комунікативна компетенція, комунікативна компетентність.

Постановка проблеми. У світлі ідеї гуманізації освіти все більше закріплюється особистісно орієнтований підхід до з'ясування сутності змісту освіти. Відповідно до цього підходу винятковою цінністю є не відокремлені від особистості знання, а сама людина. Проблема компетентнісного навчання, зокрема навчання мови, дуже актуальна. Потребує усталеності поняттєвий апарат, іде пошук шляхів розв'язання проблеми.

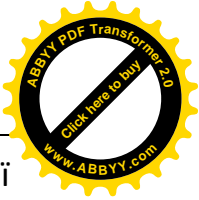
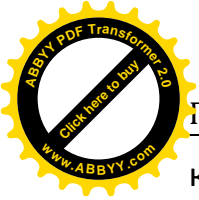
Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти (2011) орієнтує на формування дев'яти ключових компетентностей: уміння вчитися; спілкуватися державною, рідною та іноземними мовами; інформаційно-комунікативна; соціальна; громадянська; загальнокультурна; здоров'язбережувальна та ін. У загальних критеріях оцінювання навчальних досягнень учнів у системі загальної середньої освіти (2008) йдеться про п'ять ключових компетентностей: уміння вчитися; здоров'язбережувальна; загальнокультурна (комунікативна), соціально-трудова, інформаційна. В інших документах і науковій літературі називається шість або сім ключових компетентностей.

Аналіз актуальних досліджень. Поняття «компетенція» і «компетентність» є основними для компетентнісного підходу. Існує потреба диференціації понять «компетенція» і «компетентність», бо дискусія щодо термінів триває, науковці ототожнюють ці поняття (І. Зимня, О. Кузьменко та ін.), розмежовують (В. Краєвський, А. Хуторський та ін.), вважають компетенцію складником компетентності (Н. Бібік, Ж. Бутенко, Ю. Варданян, Н. Остапенко, Т. Симоненко).

Вважаємо цінними висновки, які зробили учасники круглого столу з проблем компетентнісного навчання української мови: Н. Голуб, Г. Шелехова, М. Вашуленко, О. Савченко, М. Пентиліук, І. Хом'як, К. Климова, Н. Бондаренко, Л. Варзацька, Л. Курач, В. Корсаков, В. Редько, В. Загороднова, Л. Мамчур, В. Ницета, С. Омельчук, І. Кучеренко та ін. Було визначено, що терміни «компетенція» і «компетентність» потрібно використовувати не як синоніми, а як різнорівневі, пов'язані між собою поняття:

компетенція – це стандартне, нормативне поняття; загальна соціальна норма, взірець; сформульовані й визначені правила; сукупність знань, умінь і навичок, якими учні повинні оволодіти відповідно до чинної програми, освітніх цілей і завдань;

компетентність – особистісний результат навчальної діяльності; практичний досвід успішного використання відповідних знань і вмінь у різних життєвих ситуаціях; індивідуальний досвід реалізації набутих

компетенцій; показник того, що учень спромігся реалізувати в дії накопичений багаж знань і вмінь для досягнення бажаного результату; дієвість застосування здобутих знань і набутих умінь особистості відповідно до визначених освітніх стандартів; досвід ефективної діяльності (ефективного функціонування) у межах певної компетенції (у певній сфері).

Підтримано такі позиції щодо тлумачення понять «комунікативна компетенція» і «комунікативна компетентність»:

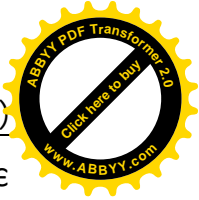
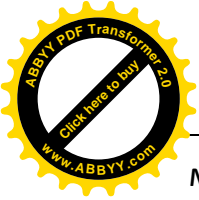
1) комунікативна компетенція – це «система знань про правила мовної комунікації, її процедури, етикет, ритуал, що відображає взаємодію інтелектуального, соціального й вербального у поведінці комуніканта» (Хаймз Д.); «сукупність знань про спілкування, умінь і навичок, потрібних для сприймання чужих і побудови власних програм мовленнєвої поведінки, адекватних цілям, сферам і ситуаціям спілкування» (Омельчук С.); сукупність знань з мови, мовленнєвих умінь і навичок, необхідних для успішного розв'язання життєво важливих завдань у процесі комунікації;

2) комунікативна компетентність – це практичний досвід успішного використання мови й мовлення (знань, умінь і навичок) у різних життєвих ситуаціях; індивідуальний досвід реалізації мовних і мовленнєвих знань, умінь і навичок у різних життєвих ситуаціях; дієвий досвід реалізації накопичених знань, умінь і навичок із мови й мовлення у процесі комунікації з метою досягнення бажаних результатів; досвід ефективної мовної й мовленнєвої діяльності у процесі пізнання й комунікації [1, с. 61].

На нашу думку, дане тлумачення вищезазначених понять є найбільш точним. Учасниками круглого столу було погоджено такий підхід до визначення рівнів компетентності [1]: 1) КК дітей дошкільного віку – елементарний рівень КК; 2) КК учнів початкової школи – початковий рівень КК; 3) КК учнів основної школи – базовий рівень КК; 4) КК учнів старшої школи – загальноосвітній рівень КК; 5) КК студентів коледжів і вишів – професійний рівень КК; 6) КК дорослої людини, професіонала – майстерний рівень КК [1, с. 61].

Мета статті – розглянути компетентнісний підхід до шкільного мовного курсу, показати його витoki в методичних працях В. Масальського, розкрити важливість даного підходу.

Виклад основного матеріалу. Відповідно до Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти, освітня галузь «Мови і літератури» складається з мовного і літературного компонентів, кожен з яких має свої складові. Мовний компонент включає українську мову (мову навчання і мову вивчення), мову національних меншин (мову навчання і

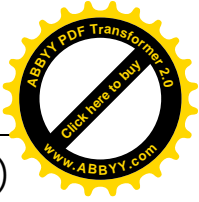
мову вивчення), іноземні мови. Змістовими лініями мовного компонента є мовленнєва, мовна, соціокультурна та діяльнісна (стратегічна). Мовну, мовленнєву і соціокультурну компетенції І. Гудзик відносить до складників комунікативної компетентності, наголошуючи на тому, що »шкільне навчання мови повинно розвивати вміння розуміти не тільки зміст, а й смисл усних і письмових текстів; навчати складати повноцінні в комунікативному відношенні висловлювання, які відображають і знання того, хто говорить (пише) про предмет мовлення, і його думки, почуття, наміри; свідчать про вміння налагоджувати взаємодії з оточуючими, відповідним чином будуючи свої висловлювання» [2, с. 47].

Як зазначено в «Методичних рекомендаціях щодо вивчення української мови у 2012–2013 навчальному році», головним у навчальному процесі стає переорієнтація з пасивних форм навчання на активну творчу працю. Серед активних методів виділяються евристичне спостереження, порівняння, конструювання, моделювання, смислове бачення, символічне бачення, метод творчої реалізації. Компетентнісний підхід до шкільного мовного курсу має забезпечити учням інтенсивний мовленнєвий та інтелектуальний розвиток, уміння ефективно користуватися мовою, спілкуватися, домагатися успіхів у процесі комунікації, високу мовну культуру особистості; розвиток навичок самостійної навчальної діяльності, самоосвіти й самореалізації; сприяти формуванню громадянської позиції, національної самосвідомості [8].

Пріоритетним є розвиток видів мовленнєвої діяльності: аудіювання, читання, говоріння, письма.

Г. Шелехова стверджує, що дослідження засвідчують: систематичне й цілеспрямоване формування вмінь аудіювання й читання на уроках української мови – один із резервів формування мовленнєвої компетентності учнів загальноосвітніх навчальних закладів, адже навчити говорити, писати можна тільки того, хто вміє слухати, читати, володіє способами, прийомами й видами аудіювання й читання, які активізують розумово-мовленнєву діяльність учнів, їхню ініціативність, самостійність. Знання вікових особливостей учнів забезпечать можливість учителеві вибрати саме ті прийоми, форми й засоби формування й розвитку аудіативних і читацьких умінь, які сприятимуть успішному розв'язанню проблеми мовленнєвого розвитку учнів 5–7-х класів [10, с. 23].

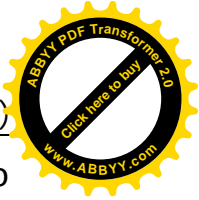
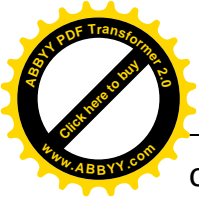
Над проблемою формування комунікативної компетентності учнів активно працюють вчені-методисти, фахівці з української мови, мов національних меншин, іноземних мов. Так, лабораторія навчання

української мови Інституту педагогіки НАПН України (завідувач – Н. Голуб) обрала тему наукового дослідження: «Формування в учнів 5–7-х класів комунікативної компетентності як ключової і предметної». Останнім часом з'явилося багато праць із питань компетентнісного навчання мови. Г. Шелехова розглядає сучасний підручник української мови як засіб формування комунікативної компетентності старшокласників, теоретичні аспекти формування мовленнєвої компетентності учнів 5–7-х класів у процесі сприймання усних і письмових текстів. Н. Остапенко розкриває важливість компетентнісного підходу до навчання української мови, визначає його складники. Н. Бондаренко аналізує проблеми формування правописної компетентності учнів 5–7-х класів на уроках української мови та шляхи їх розв'язання Т. Симоненкова висвітлює шляхи збагачення словникового запасу учнів – важливого чинника формування комунікативної компетентності.

Компетентнісний підхід загалом передбачає «мотиваційну, рефлексивну, когнітивну, операційно-технологічну та інші складові результатів навчання, що відбиває прирощення не лише знань, умінь і навичок, а й досвіду емоційно-ціннісного ставлення» [9, с. 124]. Розвиваючи ідею даного підходу до навчання мови у школі, вчені визначають його особливу значущість, роль у навчально-виховному процесі – спрямувати діяльність учителя на формування мовної комунікативно компетентної особистості. На думку Л. Мамчур, компетентнісний підхід до навчання української мови у школі необхідно пов'язати з комунікативно-діяльнісним підходом, адже учень може проявити власну комунікативну компетентність тільки у мовленнєвій діяльності серед членів суспільного середовища. «Посилення комунікативно-діялісного (комунікативно-компетентнісного – Л.М.) підходу є одним із стратегічних напрямлень у розвитку сучасного шкільного курсу української (рідної) мови початку ХХІ століття, що знайшло відображення у нормативних документах останніх років і визначає головні тенденції навчання». Компетентнісний підхід є найбільш актуальним у навчанні української мови, оскільки вміння спілкуватися державною мовою є одним із засобів удосконалення комунікативної компетентності й самореалізації особистості у майбутній професійній діяльності [3, с. 10].

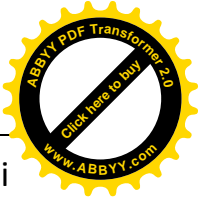
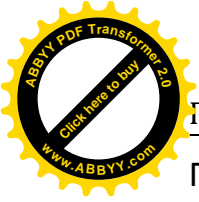
Думки щодо великої ролі рідної мови у навчанні дитини, формуванні її життєвої, мовної здатності висловлювали відомі вчені кінця ХІХ – початку ХХ століття К. Ушинський, І. Огієнко, С. Русова, Г. Ващенко та ін. Л. Мамчур зазначає, що орієнтацію у навчанні української мови на формування

особистості, яка володіє знаннями, уміннями й навичками, а також уміло застосовує їх на практиці, знаходимо в дослідженнях видатних вітчизняних лінгводидактів С. Чавдарова, В. Сухомлинського, О. Біляєва [3, с. 10]. Цю орієнтацію простежуємо і в працях відомого вченого-методиста В. Масальського. Ми хочемо зупинитися на його методичних рекомендаціях щодо впровадження у практику компетентнісного і комунікативно-діяльнісного підходів до навчання мови. Запропонована вченим методична система навчання рідної мови у школі знайшла відбиток у численних програмах і підручниках, посібниках, була впроваджена в практику, стала фундаментом для подальших наукових досліджень. Не втратили свого значення в умовах компетентнісного підходу сучасної школи принципи, які виділяють С. Чавдаров і В. Масальський для навчання мови, принципи побудови шкільного мовного курсу: науковості, систематичності і послідовності навчання, свідомості і активності навчання, доступності навчання (викладання), зв'язку теорії з практикою, наочності, міцності засвоєння знань, індивідуального підходу до учнів (урахування вікових та індивідуальних особливостей психічного розвитку дітей) [7, с. 50–53].

Досліджуючи історію методики мови, В. Масальський знаходить настанови, рекомендації, які свого часу позитивно вплинули на роботу вчителів: «Наша середня школа має готувати «цілком грамотних людей, які добре володіють основами наук» (постанова ЦК ВКП(б) про початкову і середню школу від 5 вересня 1931 року); забезпечити з мови «засвоєння справді систематичного й точно окресленого кола знань, а також сталих навичок правильного читання, письма та усної мови» (постанова ЦК ВКП(б) про початкову і середню школу від 25 серпня 1932 року» [6, с. 8]. В. Масальський і С. Чавдаров розглядали навчання української мови у поєднанні з практичною мовленнєвою діяльністю, з виходом у практику говоріння і письма, розвитком у школярів умінь продукування успішного зв'язного мовлення (усного й писемного). Знання граматики мови, на думку вчених, відіграє важливу роль у розвитку усного і писемного мовлення.

Основним завданням при вивченні фонетики В. Масальський вважав «забезпечення інтересів орфографії та орфоепії». «При вивченні морфології головне полягає в тому, щоб, з одного боку, учні засвоїли закономірності будови мови, щоб вони зрозуміли словниковий матеріал мови у властивих йому граматичних особливостях і, з другого боку, щоб учні усвідомили теоретичну основу нашого правопису та разом з цим практично оволодівали навичками правильного письма» [6, с. 9].

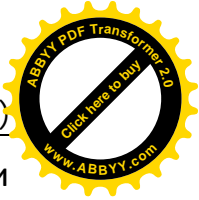
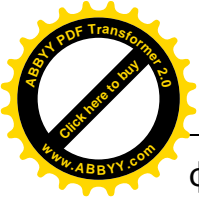
Погоджуємося з Л. Мамчур [3], що одночасне засвоєння знань і формування вмінь і навичок (по суті це і є впровадження компетентнісного підходу до навчання мови) вчені пропонували здійснювати під час реалізації вправ з розвитку образної мови, активного словника учнів, різноманітних форм роботи з картинками, упродовж складання творів, переказів, ділових паперів.

«Граматики, правопис і розвиток мови в середній школі при ведучій ролі перших двох становлять собою нерозривні сторони єдиного педагогічного процесу теоретичного і практичного освоєння мови», – зауважував В. Масальський [6, с. 9]. Йдеться про тісний зв'язок граматики з вивченням правопису і розвитком мовлення учнів, єдність теоретичного і практичного освоєння мови, що є актуальним і в наш час.

Науковець започаткував дослідження у напрямку розвитку мови учнів, вивчення проблеми їх культури мовлення. У 1935 році в статті «За культуру мови в середній школі» він писав: «Цілком очевидний зв'язок граматичного аналізу і роботи над культурою усного, писаного слова учня в середній школі». На погляд автора, «слід, висвітлюючи якісні ознаки мови нашої доби, пояснення спрямовувати на усвідомлення учнями мовного стилю – функції і природи мови – в дії. Тільки тоді, коли учень дістане через практику достатнє орієнтування щодо стилю в мові, жанрі, він зрозуміє, що таке стилістика» [4]. «Завданням роботи над культурою мови в школі є навчити дітей передавати свої думки усно і на письмі в певній логічній послідовності та виразній формі. Щоб досягти поставленої мети, вчитель навчає учнів бачити в кожному питанні головне і другорядне, добирати для передачі думки і почуття точні, яскраві, образні слова, відкидаючи ті, які тільки засмічують мову», – писав В. Масальський [5, с. 6]. Праця вченого сприяла подальшому розвитку роботи над культурою слова. Практичне застосування елементів стилістики в школі автор бачив у роботі над культурою усного й писемного мовлення, виконанні тематичних робіт і спеціальних граматично-стилістичних вправ.

Органічне поєднання різних аспектів вивчення мови, добір доцільних методів, застосування ефективних форм навчання, його активізація, вдосконалення мовленнєвої культури, співпраця вчителів і учнів – цінне «зерно» в методиці В. Масальського. Здійснюючи наукове керівництво, він сприяв становленню вчених, серед яких – видатний лінгводидакт О. Біляєв.

Провідні ідеї О. Біляєва реалізуються в сучасній лінгводидактиці, зокрема переконання методиста, що основний напрям у професійній діяльності вчителя – впровадити у шкільну практику компетентнісно-діяльнісний підхід до навчання української мови, орієнтований на

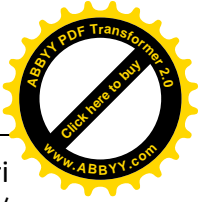

формування мовної особистості, яка володітиме вміннями і навичками комунікативно доцільно користуватися засобами рідної мови для успішної різнобічної життєвої діяльності. Компетентнісний підхід поряд із комунікативно-діяльнісним, когнітивно-комунікативним, особистісно-орієнтованим повинен започатковуватися у дошкільному навчальному закладі, реалізовуватися на етапі оволодіння українською мовою в початковій і основній школі, систематизуватися у старших класах загальноосвітньої школи, вдосконалюватися у вищій школі [3]. Безумовно, компетентнісна орієнтація шкільного курсу мови є одним із найважливіших завдань щодо розвитку творчих здібностей, ініціативності, пізнавальної самостійності школярів, їхнього вміння здобувати з різних джерел інформацію й працювати з нею, критично оцінювати її, висловлювати власні судження, прогнозувати, робити висновки, застосовувати для розв'язання життєвих проблем, брати на себе відповідальність за власні освітні результати, постійно їх аналізувати й оцінювати тощо [8].

Висновки. Отже, одне з важливих завдань на сучасному етапі розвитку мовної освіти – врахування компетентнісного підходу до навчання мови, за якого забезпечується результат навчання, а не нарощування обсягу змісту, відбувається розвиток здібностей і вмінь учнів. Витоки цього актуального підходу можна простежити у працях В. Масальського та інших учених.

ЛІТЕРАТУРА

1. Голуб Н. Компетентнісне навчання – це актуально / Н. Голуб // Дивослово. – 2012. – № 6. – С. 60–62.
2. Гудзик И. Ф. Компетентностно ориентированное обучение русскому языку в начальных классах (в школах с украинским языком обучения) / И. Ф. Гудзик – Чернівці : Букрек, 2007. – 496 с.
3. Мамчур Л. Витоки компетентнісного підходу до навчання мови в дослідженнях вітчизняних учених / Л. Мамчур // Українська мова і література в школі. – 2011. – № 2. – С. 8–12.
4. Масальський В. І. За культуру мови в середній школі / В. І. Масальський // Мовознавство. – 1935. – №3–4. – С. 61–75.
5. Масальський В. І. Культура мови в початковій школі / В. І. Масальський. – К. : Рад. школа, 1949. – 148 с.
6. Масальський В. І. Питання методики граматики, правопису і розвитку мови учнів / В. І. Масальський. – К. : Рад. школа, 1953. – 136 с.
7. Методика викладання української мови в середній школі / За ред. С. Х. Чавдарова і В. І. Масальського. – К. : Рад. школа, 1962. – 372 с.
8. Методичні рекомендації щодо вивчення української мови у 2012–2013 навчальному році (лист МОНмолодьспорт від 01.06.2012 року №1/9-426) // Дивослово. – 2012. – № 8. – С. 3 – 12.
9. Фіцула М. М. Педагогіка / М. М. Фіцула. – Тернопіль: Навчальна книга. – Богдан, 2008. – 232 с.

10. Шелехова Г. Теоретичні аспекти формування мовленнєвої компетентності учнів 5-7 класів у процесі сприймання усних і письмових текстів / Г. Шелехова // Українська мова і література в школі. – 2012. – № 4. – С. 20–24.

РЕЗЮМЕ

Л. В. Кушнирова. Компетентностний підхід к курсу языка.

В статье рассматривается компетентностный подход к школьному языковому курсу, к обучению, показываются его истоки в методических трудах В.И. Масальского, раскрывается важность данного подхода, при котором обеспечивается результат обучения, а не наращивание объема содержания, происходит развитие способностей и умений учащихся. Автор касается вопроса терминологии, подчеркивает актуальность проблемы компетентностного обучения украинскому языку.

Ключевые слова: компетентностный подход к школьному языковому курсу, к обучению украинскому языку, компетенция, компетентность, коммуникативная компетенция, коммуникативная компетентность.

SUMMARY

L. Kushnirova. Competence approach to the school course of language.

In the article the competence approach to school language course, to teaching is considered, its sources in methodical works of V. Masalskiy are shown, the importance of the approach, which insures the results of teaching, but not the content increasing, is opened, the development of abilities and skills of pupils is implemented. The author touches the problem of the terminology, emphasizes urgent problems of the competence teaching of Ukrainian language.

Key words: competence approach to the school course of language, to teaching of Ukrainian language, competency, competence, communicative competency, communicative competence.

УДК 37.011:371.315.6

М. О. Лазарев

Сумський державний педагогічний університет
імені А. С. Макаренка

ОСВІТНЯ ТЕХНОЛОГІЯ: ЕВОЛЮЦІЯ ПОНЯТТЯ, КОНЦЕПЦІЙ І ЗМІСТУ В ПЕДАГОГІЧНІЙ НАУЦІ ТА НАВЧАЛЬНІЙ ПРАКТИЦІ

З позицій системного та історико-педагогічного підходів розглянуто трансформації поняття, концептуальних і змістових характеристик освітніх (педагогічних) технологій у зарубіжній і вітчизняній педагогіці. З'ясовано об'єктивні причини технологізації сучасного навчального процесу та необхідності поєднання евристичних та алгоритмічних способів навчання. Викладено авторську позицію щодо вибору перспективних технологій навчання для успішної самореалізації особистості в сучасних умовах.

Ключові слова: освітня технологія, педагогічна технологія, технологія навчання, технологізація освіти, евристичні та алгоритмічні способи навчання, самореалізація особистості.